

# ХІРУРГІЯ

І ТОМ

За редакцією  
П. Г. Кондратенка  
В. І. Русина

  
NK  
PUBLISHERS



УДК 617.0(075.8)  
Х50



*Рекомендовано до видання вченою радою Донецького національного медичного університету  
як підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів  
(протокол № 9 від 25 травня 2017 р.)*

**Колектив авторів:**

**С. О. Бойко, О. О. Болдіжар, П. О. Болдіжар, Ф. В. Горленко, Н. Б. Губергріц, О. І. Дронов, С. О. Жаріков, П. Г. Кондратенко, М. В. Конькова, І. І. Кополовець, В. В. Корсак, О. М. Нестеренко, Й. І. Пічкарь, Я. М. Попович, К. Є. Румянцев, В. В. Русин, В. І. Русин, Г. Є. Самойленко, С. С. Сніжко, В. В. Соколов, О. А. Стукало, С. С. Філіп, С. М. Чобей, І. М. Шевчук, А. Ф. Елін**

**Рецензенти:**

Лауреат Державної премії України, доктор медичних наук, професор **В. А. Сипливий** – завідувач кафедри загальної хірургії № 2 Харківського національного медичного університету.  
Доктор медичних наук, професор **Матвійчук Б. О.** – завідувач кафедри хірургії та ендоскопії Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького  
Доктор медичних наук, професор **О. Е. Каніковський** – завідувач кафедри хірургії медичного факультету № 2 Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова.

*За редакцією професора П. Г. Кондратенка, професора В. І. Русина*

**Хірургія** : у 2-х томах. Т. 1 : підручник / [С. О. Бойко, О. О. Болдіжар, П. О. Болдіжар та ін.] ; за ред.: П. Г. Кондратенка, В. І. Русина. – Вінниця : Нова Книга, 2019. – 704 с.  
ISBN 978-966-382-730-8

У підручнику представлено дані про найпоширеніші хірургічні захворювання. Однак першочергову увагу приділено діагностиці та диференціальній діагностиці гострої хірургічної патології. Особливістю даного підручника є його побудова за синдромним принципом, що значно більшою мірою відповідає реальній діяльності практичного лікаря. У книзі викладено показання до застосування сучасних методів лабораторної та інструментальної діагностики, а також сучасні тактичні підходи до лікування різних хірургічних захворювань. Висвітлено питання вибору способу та обсягу хірургічного втручання, а також деякі аспекти техніки виконання найчастіше виконуваних операцій. Особливу увагу приділено принципам інтенсивної терапії у невідкладній хірургії. Кращому сприйняттю тексту сприяють численні ілюстрації, а також різні схеми та алгоритми. Переважна більшість ілюстрацій є оригінальними напрацюваннями видавництва.

Зміст підручника відповідає Галузевому стандарту вищої освіти підготовки на другому (магістерському) рівні у галузі знань 22 “Охорона здоров’я” за спеціальністю 222 “Медицина”.

Підручник розрахований на студентів 4, 5, 6 курсів вищих медичних навчальних закладів III–IV рівня акредитації.

УДК 617.0(075.8)



## КОЛЕКТИВ АВТОРІВ

- С. О. Бойко** кандидат медичних наук, доцент кафедри хірургічних хвороб Ужгородського національного університету.
- О. О. Болдіжар** заслужений лікар України, лауреат Державної премії України, доктор медичних наук, професор кафедри хірургічних хвороб, декан медичного факультету Ужгородського національного університету.
- П. О. Болдіжар** доктор медичних наук, професор, завідувачка кафедри хірургічних хвороб Ужгородського національного університету.
- Ф. В. Горленко** кандидат медичних наук, доцент кафедри хірургічних хвороб Ужгородського національного університету.
- Н. Б. Губергриц** доктор медичних наук, професор кафедри внутрішньої медицини № 2 Донецького національного медичного університету.
- О. І. Дронов** заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри загальної хірургії № 1 Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця.
- С. О. Жаріков** кандидат медичних наук, асистент кафедри хірургії, ендоскопії і реконструктивно-відновної хірургії Донецького національного медичного університету.
- П. Г. Кондратенко** заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України, доктор медичних наук, професор кафедри хірургії, ендоскопії і реконструктивно-відновної хірургії, ректор Донецького національного медичного університету.
- М. В. Конькова** доктор медичних наук, професор, завідувачка кафедри онкології і радіології Донецького національного медичного університету.
- І. І. Кополовець** кандидат медичних наук, старший науковий співробітник кафедри хірургічних хвороб Ужгородського національного університету.
- В. В. Корсак** заслужений лікар України, доктор медичних наук, професор кафедри хірургічних хвороб Ужгородського національного університету.
- О. М. Нестеренко** доктор медичних наук, завідувач кафедри анестезіології та інтенсивної терапії Донецького національного медичного університету.
- Й. І. Пічкач** кандидат медичних наук, доцент кафедри шпитальної терапії Ужгородського національного університету.
- Я. М. Попович** кандидат медичних наук, доцент кафедри хірургічних хвороб Ужгородського національного університету.
- К. Є. Румянцев** доктор медичних наук, професор кафедри хірургічних хвороб Ужгородського національного університету.
- В. В. Русин** доктор медичних наук, доцент кафедри хірургічних хвороб Ужгородського національного університету.
- В. І. Русин** заслужений лікар України, лауреат Державної премії України, доктор медичних наук, професор кафедри хірургічних хвороб Ужгородського національного університету.
- Г. Є. Самойленко** доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри хірургії, ендоскопії і реконструктивно-відновної хірургії Донецького національного медичного університету.



- С. С. Сніжко** кандидат медичних наук, доцент кафедри хірургії № 2 та кардіохірургії Івано-Франківського національного медичного університету.
- В. В. Соболев** кандидат медичних наук, доцент кафедри хірургії і ендоскопії Донецького національного медичного університету.
- О. А. Стукало** кандидат медичних наук, доцент кафедри хірургії, ендоскопії і реконструктивно-відновної хірургії Донецького національного медичного університету.
- С. С. Філіп** доктор медичних наук, професор кафедри хірургічних хвороб Ужгородського національного університету.
- С. М. Чобей** заслужений лікар України, доктор медичних наук, професор кафедри хірургічних хвороб Ужгородського національного університету.
- І. М. Шевчук** заслужений діяч науки і техніки України, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри хірургії № 2 і кардіохірургії Івано-Франківського національного медичного університету.
- А. Ф. Елін** кандидат медичних наук, доцент кафедри хірургії, ендоскопії і реконструктивно-відновної хірургії Донецького національного медичного університету.



## ЗМІСТ

<b>ПЕРЕДМОВА</b> .....	8
<b>ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ</b> .....	10
<b>Розділ 1. Обстеження хворого з хірургічною патологією органів черевної порожнини.</b> .....	16
Скарги .....	16
Фізикальне обстеження .....	19
Лабораторне обстеження .....	22
Інструментальні методи дослідження .....	23
<b>Розділ 2. Синдром інтраабдомінальної гіпертензії.</b> .....	26
<b>Розділ 3. Біль у животі (поширений).</b>	
<b>Перитоніт.</b> .....	38
Діагностика перитоніту .....	38
Етіологія перитоніту .....	47
Патогенез перитоніту .....	48
Класифікація перитоніту .....	52
Хірургічна тактика при перитоніті .....	55
<b>Розділ 4. Біль в животі, здуття живота.</b>	
<b>Гостра непрохідність кишечника</b> .....	61
Діагностика гострої непрохідності кишечника ..	61
Особливості клінічного перебігу окремих видів гострої непрохідності кишечника .....	65
Основи патогенезу гострої непрохідності кишечника .....	73
Класифікація непрохідності кишечника .....	74
Лікування непрохідності кишечника .....	74
Стеноз вихідного відділу шлунка .....	103
Хронічна дуоденальна непрохідність .....	105
Ішемічна хвороба органів травлення .....	109
Аневризма черевного відділу аорти .....	114
<b>Розділ 5. Біль в животі. Грижі живота</b> .....	123
Класифікація гриж .....	123
Причини виникнення гриж .....	124
Клініка і діагностика гриж .....	125
Лікування гриж .....	126
Види хірургічних втручань при грижах живота ..	127
Защемлена грижа .....	145
<b>Розділ 6. Біль у верхніх відділах живота.</b>	
<b>Перфоративна виразка шлунка і дванадцятипалої кишки</b> .....	156
Діагностика перфоративної виразки .....	156
Класифікація перфоративної виразки .....	160
Хірургічна тактика при перфоративній виразці .....	161
Види хірургічних втручань при перфоративній виразці .....	162
Основні принципи лікування в післяопераційному періоді .....	167
<b>Розділ 7. Біль у верхніх відділах живота.</b>	
<b>Гострий холецистит, жовчнокам'яна хвороба</b> ..	169
Гострий холецистит .....	169
Діагностика гострого холециститу .....	169
Етіологія і патогенез гострого холециститу ..	179
Класифікація гострого холециститу .....	180
Консервативна терапія гострого холециститу .....	180
Хірургічна тактика при гострому холециститі .....	181
Хірургічні втручання, що виконуються при гострому холециститі .....	184
Основні принципи лікування в післяопераційному періоді .....	195
Жовчнокам'яна хвороба .....	199
Зовнішні і внутрішні жовчні нориці .....	200
Постхолецистектомічний синдром .....	206
<b>Розділ 8. Біль у верхніх відділах живота.</b>	
<b>Гострий та хронічний панкреатит.</b> .....	208
Гострий панкреатит .....	208
Хронічний панкреатит .....	240
Операції, що виконуються при гострому панкреатиті .....	253
Операції, що виконуються при хронічному панкреатиті .....	258
<b>Розділ 9. Біль у верхніх відділах живота.</b>	
<b>Захворювання шлунка і дванадцятипалої кишки</b> .....	263
Сторонні тіла шлунка і дванадцятипалої кишки .....	263
Безоари шлунка .....	267
Гострий опік шлунка .....	270
Пенетрація виразки .....	277
Хвороби оперованого шлунка .....	278



<b>Розділ 10. Біль у верхніх відділах живота.</b>	
<b>Захворювання печінки і селезінки. . . . .</b>	<b>294</b>
Захворювання печінки . . . . .	294
Паразитарні захворювання печінки. . . . .	300
Захворювання селезінки . . . . .	308
<b>Розділ 11. Біль в животі, асцит. Синдром портальної гіпертензії. . . . .</b>	<b>320</b>
<b>Розділ 12. Біль в нижніх відділах живота.</b>	
<b>Гострий апендицит. Хронічний апендицит . . .</b>	<b>343</b>
Діагностика гострого апендициту. . . . .	343
Етіологія і патогенез гострого апендициту. . . . .	354
Класифікація гострого апендициту. . . . .	354
Ускладнення гострого апендициту. . . . .	355
Хірургічна тактика при гострому апендициті . . . . .	356
Хірургічні втручання, що виконуються при гострому апендициті. . . . .	360
Хронічний апендицит . . . . .	363
<b>Розділ 13. Біль в нижніх відділах живота.</b>	
<b>Захворювання тонкої і товстої кишок. . . . .</b>	<b>364</b>
Запальні захворювання кишечника . . . . .	365
Виразковий коліт . . . . .	367
Хвороба Крона (гранулематозний коліт) . . . . .	372
Лікування запальних захворювань кишечника. . . . .	375
Дивертикулярна хвороба . . . . .	381
Хвороба Гіршпрунга дорослих . . . . .	387
Ідіопатичний мегаколон. . . . .	390
Кишкові норичі . . . . .	391
Синдром укороченої кишки. . . . .	395
<b>Розділ 14. Травма живота. . . . .</b>	<b>403</b>
Класифікація травм живота. . . . .	404
Закрита травма живота. . . . .	405
Відкриті (проникаючі) поранення живота . . . . .	409
Хірургічна тактика при травмах живота. . . . .	411
Пошкодження діафрагми . . . . .	414
Пошкодження шлунка . . . . .	415
Пошкодження дванадцятипалої кишки. . . . .	417
Пошкодження порожньої і клубової кишок . . . . .	419
Пошкодження ободової кишки. . . . .	422
Пошкодження прямої кишки. . . . .	425
Пошкодження печінки . . . . .	426
Пошкодження позапечінкових жовчних шляхів. . . . .	430
Пошкодження селезінки. . . . .	432
Пошкодження підшлункової залози . . . . .	434
Пошкодження нирок. . . . .	438
Пошкодження сечоводів . . . . .	441
Пошкодження сечового міхура. . . . .	443
Заочеревинні гематоми, пошкодження великих судин . . . . .	446
	Пошкодження матки, маткових труб і яєчників . . . . .
	446
	Особливості бойової травми живота . . . . .
	447
	Хірургічні втручання, виконувані при травмі живота. . . . .
	454
<b>Розділ 15. Гостра кровотеча в просвіт органів травного каналу. . . . .</b>	<b>472</b>
Визначення понять причини і джерела ГКПТК. . . . .	472
Діагностика ГКПТК . . . . .	473
Патогенез гострої кровотечі у просвіт органів травного каналу . . . . .	484
Класифікація ГКПТК . . . . .	487
Тактика лікування ГКПТК. . . . .	488
Хронічні виразки шлунка та дванадцятипалої кишки . . . . .	490
Перфорація кровоточивих виразок . . . . .	494
Рецидивні (пептичні) виразки анастомозу . . . . .	496
Гострі виразки й ерозії травного каналу . . . . .	499
Синдром портальної гіпертензії . . . . .	503
Синдром Маллорі – Вейсса . . . . .	506
Гострокровоточиві пухлини травного каналу. . . . .	508
Рідкісні причини ГКПТК . . . . .	510
Основні принципи лікування в післяопераційному періоді. . . . .	513
Хірургічні втручання, що виконуються при ГКПТК. . . . .	514
<b>Розділ 16. Обтураційна жовтяниця . . . . .</b>	<b>519</b>
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЖОВТЯНИЦЬ . . . . .	521
обтураційна жовтяниця . . . . .	525
Операції на жовчних шляхах . . . . .	552
<b>Розділ 17. Ускладнення після операцій на органах черевної порожнини: діагностика, лікування, профілактика. . . . .</b>	<b>567</b>
Сприятливий перебіг післяопераційного періоду . . . . .	567
Післяопераційні ускладнення . . . . .	569
<b>Розділ 18. Біль у промежині. Захворювання прямої кишки і періанальної ділянки . . . . .</b>	<b>591</b>
Диференційна діагностика болю у крижово-куприковій ділянці, промежині і прямій кишці. . . . .	591
Обстеження проктологічного хворого . . . . .	598
Анатомія прямої кишки і тазового дна . . . . .	607
Клінічний перебіг і основні принципи лікування проктологічних захворювань . . . . .	608
Хірургічні втручання при гемороїдальній хворобі . . . . .	617
Хронічний парапроктит (нориця прямої кишки) . . . . .	621



<i>Гострий парапроктит</i> .....	636
<i>Хронічна анальна тріщина</i> .....	642
<i>Епітеліальний куприковий хід</i> .....	655
<i>Ушкодження і сторонні тіла прямої кишки</i> .....	656
<i>Випадіння прямої кишки</i> .....	658
<i>Прямокишково-піхвові нориці</i> .....	662
<i>Ректоцеле</i> .....	664
<i>Періанальні конділоми</i> .....	665
<b>ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ</b> .....	<b>667</b>
<b>ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ</b> .....	<b>671</b>
<b>СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ</b> .....	<b>694</b>